

Tadeusz LEWASZKIEWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
lewtad@interia.pl
ORCID: 0000-0003-0676-9841

INTERFERENCYJNE ODDZIAŁYWANIE JĘZYKA ROSYJSKIEGO W PROCESIE NAUCZANIA NIEMCÓW JĘZYKA POLSKIEGO¹

1. WSTĘP

Przy Uniwersytecie im. Martina Lutera w Halle (Martin-Luther-Universität) istniał od lat 50. do 1989 r. specjalny Instytut (Arbeiter- und Bauern-Fakultät „Walther Ulbricht” – Institut zur Vorbereitung auf das Auslandsstudium), w którym kształcili się kandydaci na studia w tzw. krajach socjalistycznych. W latach 50. była to szkoła dla robotników, którzy zamierzali dokończyć się i zdać egzamin maturalny. Jednym z absolwentów był Hans-Dietrich Genscher, przyszły minister spraw zagranicznych i wicekanclerz Republiki Federalnej Niemiec. W ciągu niespełna roku, od września do połowy czerwca, uczniowie przerabiali program klasy maturalnej i jednocześnie uczyli się języka kraju, do którego zamierzali wyjechać na studia. Mieli oni tygodniowo 10 godzin zajęć praktycznych z języka polskiego (w tym 8 godzin w grupach dziesięcioosobowych i 2 godziny w grupach dwudziestoosobowych), oprócz tego dwutygodniowy, intensywny (6–7 godzin dziennie) kurs języka polskiego w przebiegu międzysemestralnej, jak również sześciotygodniowy kurs językowy

---

¹ Artykuł pierwotnie ukazał się w czasopiśmie „Język. Religia. Tożsamość” 2024, nr 1(29).

w Polsce – bezpośrednio przed podjęciem studiów. Najlepsi uczniowie rozumeli dość dobrze wykłady na polskich uczelniach, wszyscy musieli jednak (niezależnie od stopnia znajomości języka polskiego) uczęszczać jeszcze przez dwa lata studiów na dwugodzinny lektorat języka polskiego. Część absolwentów ABF po pierwszym lub drugim semestrze studiów wracała jednak do NRD, głównie z powodu braków językowych, które uniemożliwiały im efektywne studiowanie.

Nauczenie się każdego języka obcego z rodziny języków indoeuropejskich lub z innej rodziny językowej jest wielkim wyzwaniem. Następną trudność stanowią interferencje języka ojczystego na język opanowywany. Innego typu komplikacje wynikały – w tym konkretnym przypadku – z mniejszej lub większej znajomości języka rosyjskiego, który w NRD był obowiązkowym językiem nauczania w szkołach podstawowych (od piątej klasy) i średnich. Znajomość tego języka pomagała w początkowym okresie nauczania języka polskiego. Jednocześnie jednak, będąc źródłem form i konstrukcji gramatycznych obcych językowi polskiemu, sposobów wymawiania i akcentowania wyrazów oraz rusycyzmów leksykalnych, utrudniała poprawne posługiwanie się językiem polskim w dalszym, bardziej zaawansowanym okresie jego nauczania.

W roku szkolnym 1975/1976 w czasie dwóch semestrów pełniłem w Halle funkcję lektora języka polskiego. Prowadziłem zajęcia w dwóch grupach dziesięcioosobowych (razem 20 słuchaczy) – po 8 godzin tygodniowo. Oprócz tego dwie moje łączone grupy miały co tydzień dwie godziny zajęć z innym lektorem.

Już na początku zajęć lektorskich często zauważałem oddziaływania interferencyjne języka rosyjskiego. Wobec tego postanowiłem zapisywać tego typu błędy, aby na podstawie zebranego materiału przygotować ćwiczenia, których zadaniem byłoby zwalczanie rosyjskich interferencji graficznych i językowych. Pojawiały się one podczas mówienia, czytania i w pracach pisemnych. Prawie wszystkie ważniejsze błędy interferencyjne byłem w stanie wynotować z krótkich prac pisemnych uczniów. Gdy chodzi o mówienie i czytanie, w czasie zajęć mogłem zapisać tylko część błędów, aby nie odrywać się od normalnych obowiązków lektorskich.

Kilka lat po zakończeniu rocznego pobytu w Halle opublikowałem wspólnie z lektorem dwóch innych grup nauczania języka polskiego tekst na temat interferencji (Lewaszkiewicz, Sikorski 1980: 191–199). Zajęliśmy się w nim oddziaływaniem rosyjskich interferencji graficznych na pisanie, mówienie i czytanie naszych uczniów. Pozostały materiał – dotyczący

interferencji morfologicznych i leksykalnych – opracowałem dopiero po kilkudziesięciu latach w niniejszym artykule. Warto w tym miejscu zauważyć, że oprócz interferencji języka rosyjskiego w procesie uczenia się polskiego pojawiło się również interferencyjne oddziaływanie języka niemieckiego. Rosyjskie interferencje były jednak znacznie silniejsze niż niemieckie. Mamy więc do czynienia z rzadko spotykaną w glottodydaktyce sytuacją, gdy interferencje języka ojczystego są słabsze niż interferencje języka nieojczystego, znanego na znacznie niższym poziomie. Spośród różnych określeń terminu *interferencja* na szczególną uwagę zasługuje stanowisko sformułowane przez Aleksandra Szulca (1971: 69):

Terminem interferencja zwykło się za Weinreichem określać wszelkie odchylenia od przyjętej społecznie normy danego języka, spowodowane wpływem innego języka [...]. Interferencja objawia się jako system odchyłeń od normy kodowania w poszczególnych podsystemach języka, a więc w systemie intonacyjnym, rytmicznym, akcentuacyjnym i fonemiczno-alofonicznym (plan ekspresji) oraz w systemie morfemów funkcjonalnych i słowotwórczych, w składni i w systemie leksykalnym (plan semantyczny).

Moje pojmowanie *interferencji* nawiązuje do powyższego poglądu. Podobne rozumienie interferencji spotykamy również w innych znanych opracowaniach (zob. Czochrański 1971: 5–25; Komorowska 2004; Pfeiffer 2001; Wójcik 1973).

Zebrany materiał skonfrontowałem z odpowiednimi opracowaniami morfologii rosyjskiej (Schaum-Schenk 1978; Maryniakowa 1993; Wójcik 1973a) oraz ze słownikiem rosyjsko-polskim (Dworecki red. 1980). W prezentacji uczniowskich błędów stosuję metodę statystyczną. Jednak informacje liczbowe odnoszą się wyłącznie do tych faktów językowych, które udało się zanotować. Błędy językowe – pojawiające się w czasie mówienia i pisanie – cytuję w transkrypcji uproszczonej.

Wśród dwudziestu uczniów tylko jeden nie był prawie całkowicie podatny na interferencje języka rosyjskiego. Około 12–14 popełniało czasem tego typu błędy; w większości dotyczyły one jednak tylko 6–7 najsłabszych językowo uczestników lektoratu języka polskiego.

Artykuł ma głównie charakter materiałowo-klasyfikacyjny. Powinien zainteresować lektorów języka polskiego na niemieckim obszarze językowym oraz lektorów języka polskiego w krajach słowiańskich. Warto ich zachęcić do rejestrowania błędów interferencyjnych tych uczestników lektoratów języka polskiego, którzy wcześniej uczyli się rosyjskiego, język

rosyjski jest ich językiem ojczystym lub elementem ich dwujęzyczności². Sądzę, że tego typu badania przyczynią do wzbogacenia metodyki nauczania języka polskiego jako obcego oraz ogólnej glottodydaktyki.

2. ROSYJSKIE INTERFERENCJE GRAFICZNE (OKOŁO 560 POŚWIADCZEŃ)

Wpływ alfabetu rosyjskiego na Niemców uczących się w Halle języka polskiego od podstaw przejawiał się w postaci: 1) używania liter występujących tylko w rosyjskim alfabecie cyrylicy oraz w postaci 2) pojawiania się błędów wynikających z tożsamości lub podobieństwa liter łacińskich i cyrylicy rosyjskiej (graždanki), które mają jednak różne odpowiedniki głoskowe. Niektórzy uczniowie niemieccy przynajmniej przez kilka tygodni utożsamiali prawie całkowicie język polski z rosyjskim. Podświadome skojarzenia z pisownią rosyjską były tak silne, że na początku nauki używali oni często liter, które nie występują w alfabecie łacińskim. W ciągu roku szkolnego 1975/1976 w pracach pisemnych pojawiły się 263 przykłady użycia liter występujących tylko w alfabecie rosyjskim, np.: *ты jадлаџь* 'jadłaś', *на* 'na', *брата* 'brata', *был* 'był', *я* 'ja', *была* 'była', *моими* 'moimi', *в Polsce* 'w Polsce', *улиц* 'ulic'. Dosyć często polskie *k* jest znacznie niższe lub tożsame z rosyjskim *к*, np.: *кино*, *концерты*, *купować*, *Polska*, *ukończył*.

Znacznie poważniejszy problem wiązał się z faktem, że w alfabecie polskim i rosyjskim (chodzi głównie o litery w piśmie niedrukowanym) występują takie same lub podobne litery, które oznaczają jednak inne głoski³. Przykłady tego typu poświadczają także powyższe wyrazy z typowymi grafemami rosyjskimi. Błędy uczniów, wynikające z interferencyjnego oddziaływania grafii rosyjskiej, dotyczyły mówienia, czytania i pisania.

W tej części niniejszego tekstu zamieszczam streszczenie artykułu, którego jestem współautorem (Lewaszkiewicz, Sikorski 1980). Niektóre sformułowania są wręcz przejęte z tej publikacji. Podstawę materiałową stanowiło około 90% przykładów z dwóch moich grup nauczania.

² Chodzi głównie o mieszkańców byłych republik ZSRR.

³ W naszym artykule (Lewaszkiewicz, Sikorski 1980) zajęliśmy się głównie takim właśnie oddziaływaniem grafii rosyjskiej. Przeanalizowaliśmy w nim około 300 przykładów. W rzeczywistości (wraz z poświadczaniem liter typowo rosyjskich – *ѳ, вѣ, я, н, ъ, ч, л*) łącznie rosyjskich interferencji graficznych jest około 560.

W pisanych (niedrukowanych) alfabetach polskim i rosyjskim występują jednakowe lub bardzo podobne litery o różnych odniesieniach głoskowych (fonetycznych):

- b: polska głoska b, rosyjska głoska v⁴
- g [g]: polska głoska g, rosyjska głoska d⁵
- n: polska głoska n, rosyjska głoska p
- p: polska głoska p, rosyjska głoska r
- c: polska głoska c, rosyjska głoska s
- m: polska głoska m, rosyjska głoska t⁶
- u: polska głoska u, rosyjska głoska i⁷
- y: polska głoska y, rosyjska głoska u

Zastępowanie *w* przez *b* jest poświadczony 14 razy wyłącznie w pracach pisemnych 7 uczniów (na 20 wszystkich)⁸. Aż 10 razy błędy pisowni dotyczą przyimka *w* (np.: **b** którym, **b** Lipsku); pozostałe przykłady: *bojny* (**w**ojny), *sboją* (**w**oją), *Stbosz* (**w**twosz), *świetobałem* (**w**świętowałem). Jedynie w wypowiedziach pisemnych 5 osób pojawiło się 13 razy **g** zamiast *d*, np.: *gał* (**d**ał), po 3 razy *gla* (**d**ła), *gługo* (**d**ługo), *go* (**d**o), *gom* (**d**o), *gomem* (**d**o-mem), *gomu* (**d**o-mu), *o pół do jegenastej* (**d**edenastej), *lagna* (**d**ładna), *og* (**d**o-d), *przege wszystkim* (**d**ziękuję). Zupełnie z rosyjska (z podwójną substytucją graficzną) zapisano wyraz *dwa* – **g**ba. 11 przykładów u 8 uczniów dotyczy zastępowania litery *p* literą *n* oraz głoski *p* głoską *n*. Przykłady w pracach pisemnych (8), np.: *namiętać* (**p**amiętać), *nociaży* (**p**ociągi), *noczątek* (**p**oczątek), *nomników* (**p**omników); przykłady w wypowiedziach ustnych (3): *nonowny* (**p**onowny), 2 r. *skunienie* (**p**skupienie). Wyraz *narodowych* uczeń przeczytał jako **p**arodowych, co świadczy o percepcji polskiego *n* z rosyjska jako *p*.

O mieszaniu polskiego *m* z rosyjskim rękopiśmiennym *m* (oddającym spółgłoskę *t*) świadczą dwa przykłady: to *tożemy* (**m**ożemy) oraz *ciasmko* (**m**ciastko). Przy graficznym oddawaniu w polskich wyrazach głoski *s* piszący

⁴ W rosyjskich zapisach rękopiśmiennych odpowiednikiem drukowanego *B/b* jest polskie *B/b*.

⁵ Małe rosyjskie *д* w zapisach rękopiśmiennych jest podobne do polskiego rękopiśmiennego *g* (tj. *g*).

⁶ W rosyjskich zapisach rękopiśmiennych litera *m* oznacza głoskę *t*.

⁷ W rosyjskich zapisach rękopiśmiennych odpowiednikiem drukowanego *И/и* jest *U/u*.

⁸ Przy przykładach jednokrotnie użytych nie zamieszczam cyfry informującej o frekwencji.

często wzorowali się na rosyjskiej odpowiedniości: głoska *s* – litera *c*. Tylko 2 osoby, tj. najlepsi uczniowie (na 20 osób), nie popełniły tego błędu. Prace pisemne udokumentowały 82 przykłady ich użycie, np.: 6 razy *ambulance* (ambulanse), *w calach* (salach), *ciłą* (siłą), *ciostrą* (siostrą), *czaców* (czasów), *napicał* (napisał), *pierwoczy* (pierwszy), *Polcka* (Polska), *renesancu* (renesansu). W niektórych wyrazach (np.: *ambulanc*, *renesanc*) należy wziąć pod uwagę również wpływ wymowy niemieckiej (*Ambulanz*, *Renaissance*). Polski przyimek *z* (realizowany fonetycznie – w zależności od charakteru nagłosu spółgłoskowego następnego wyrazu – jako *z* lub *s*) pojawił się aż 19 razy w postaci *c* (także wpływ wymowy przyimka *z* jako *s*, np.: *z tobą* ‘s tobą’). Tylko dwukrotnie poświadczona jest substytucja *s* → *c* w wypowiedziach ustnych: *w Ducznikach* (Dusznikach) i *pomnik cołdaty* (sółdata ‘żołnierza’). Dostyć liczne są przykłady odwrotnej zależności. Rosyjska litera *c* dekodowana jest jako głoska *s* i oddawana polskim odpowiednikiem literowym *s* lub artykułowana jako głoska *s*. Tego typu błędy wystąpiły u 14 (na 20) osób. Przykłady z prac pisemnych (19), np.: *geosentryczny* (geocentryczny), *w górnistwie* (górnictwie), *Miskiewicz* (Mickiewicz), *siąło* (ciało), *sałym* (całym), 2 razy *sukses* (sukces), *skońszona* (skończona). Przykłady w wypowiedziach ustnych i kilkakrotnie w czytaniu (19), np.: *dosierają* (docierają), *planesie* (planecie), *pomosą* (pomocą), *poszątkowo* (początkowo), *si* (ci), *siąła* (ciała), *się* (cię), *szłonkiem* (członkiem), *szłowiek* (człowiek), *szytam* (czytam).

Więcej problemów i trudności interpretacyjnych dotyczy zamiany liter i głosek samogłoskowych. Stwierdzono obecność 65 przykładów użycia *u* zamiast *y*. Taki błąd nie wystąpił tylko u jednego, najlepszego ucznia. W pracach pisemnych wzmiankowane błędy pisowni (26) nie naruszały postaci gramatycznej wyrazu (17), np.: *buliśmy* (byliśmy), 5 razy *buł* (był), *czutałem* (czytałem), *kiedu* (kiedy), *możemu* (możemy), *runek* (rynek), 2 razy *sztucznia* (stycznia). 9 błędów pisowni *y* → *u* naruszało gramatyczną postać wyrazu: dopełniacz l. poj. rzeczowników żeńskich z końcówką *-u* zamiast *-y* (7): *Ewu*, *herbatu*, *pracu*, *ropu*, 2 r. *szkołu*, *współpracu*; mianownik l. mn. rzeczowników męskich z końcówką *-u* zamiast *-y* (2): *ruchu*, *sklepu*. W czytaniu wystąpiły 4 przykłady z *u* zamiast *y*: bez naruszenia gramatycznej postaci wyrazu (1): *drogę dumną* (dymną); z naruszeniem postaci gramatycznej wyrazu (3): odczytanie końcówki *-y* mianownika l. mn. jako *-u*: *literu* (lityry), *przewodnicu* (przewodnicy); *-y* dopełniacza l. poj. jako *-u*: *Chodzę do operu* (opery). W wypowiedziach ustnych *u* zamiast *y* pojawiło się 35 razy: bez naruszenia postaci gramatycznej wyrazu (14), np.: 3 razy *buł* (był), 3 razy *czu* (czy), *muślę* (myślę), *słuszał* (słyszał), 2 razy *tuch* (tych),

wtedu (wtedy); z naruszeniem postaci gramatycznej wyrazu (21): 1) mianownik l. mn. rzeczowników męskich z końcówką *-u* zamiast *-y* (15), np.: 7 razy *atomu* (atomy), 2 r. *domu* (domy), *kilometru* (kilometry), 3 r. *ruchu* (ruchy); 2) biernik l.m. rzeczowników męskich i żeńskich na *-u* zamiast *-y* (3): *mija domu* (domy), *obserwujemy ruchu* (ruchy), *bogata w witaminu* (witaminy); 3) dopełniacz l. poj. rzeczowników żeńskich na *-u* zamiast *-y* (2): z *szafu* (z szafy), ze *Szczawnicu* (ze Szczawnicy); 4) przymiotnik z błędną końcówką mianownika l. poj.: *tlenek sodowu* (sodowy).

Zamiast *u* udokumentowana jest w 20 przykładach 11 uczniów litera lub głoska *y*. W wypowiedziach ustnych: 1) brak naruszenia postaci gramatycznej wyrazu (dwukrotnie w wypowiedzi jednego ucznia): *tytaj* zamiast *tutaj*; 2) 3 niepoprawne końcówki dopełniacza l. poj. rzeczowników męskich: *gazy* (gazu), *układy* (układu), *wodory* (wodoru). Błędy w pracach pisemnych (15): 1) brak naruszenia postaci gramatycznej wyrazu (10), np.: *byty* (buty), *pracyją* (pracują), *yczył* (uczył), *ylica* (ulica), *występyje* (występuje); 2) naruszenie postaci gramatycznej wyrazu (rzeczowniki męskie mają końcówkę *-y* zamiast *-u* w dopełniaczu l. poj. (5): *czasu* (czasu), *momenty* (momentu), *narody* (narodu), *podziały* (podziału), *renesansy* (renesansu).

Zamiast litery *i* w pracach pisemnych 9 uczniów pojawiła się 12 razy litera *u*: w *kupiłem* (kupiłem) oraz 12 razy w postaci spójnika *u* zamiast *i* (np.: *domy u ulice 'i'*). Pozostałe przykłady (7) dotyczą błędów w doborze końcówek fleksyjnych: 1) *-u* zamiast *-i* w dopełniaczu l. poj. rzeczowników żeńskich (6), np.: *gospodarku* (gospodarki), *książku* (książki), *matku* (matki), *do Polsku* (do Polski); 2) zastąpienie końcówki miejscownika l. poj. *-i* przez *-u* w rzeczowniku żeńskim: *w salu* (w sali)⁹. 1 przykład w wypowiedziach ustnych dokumentuje błędną wymowę (*luceum 'liceum'*), 3 kolejne odzwierciedlają błędne końcówki: *Związek Radziecku* (Radziecki), *odcinku* (odcinki), *na języku obce* (języki).

Zastąpienie litery lub głoski *u* literą lub głoską *i* poświadczą 14 przykładów u 11 uczniów. Uczniowie dwukrotnie przeczytali *u* jako *i*: *rziconego* (rzuconego) i z błędną końcówką fleksyjną: *wodori* (wodoru). Błędy w pracach pisemnych (2): *iczy się* (uczy się), *sukcesi* (sukcesu). Wypowiedzi ustne dokumentują 10 błędnych przykładów: 1) bez naruszenia postaci gramatycznej wyrazu (4), np.: *ijemny* (ujemny), *misiał* (musiał); 2) z błędami fleksyjnymi (6), np.: *kilki centymetrów* (kilku), *ładunki* (ładunku), *tlenki* (tlenku).

⁹ W wypadku *w salu* zamiast *w sali* możliwe jest również błędne użycie końcówki przejętej z paradygmatu męskiego lub nijakiego.

Badania porównawcze przeprowadziłem również w roku akademickim 1976/1977 wśród studentów drugiego roku polonistyki i rusycystyki Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku. Po roku intensywnych zajęć praktycznych z języka polskiego (8 godzin tygodniowo) studenci nie wyzbyli się wielu rosyjskich interferencji językowych i graficznych. Usuwali je stopniowo ze swojej polszczyzny w ciągu drugiego i trzeciego roku studiów. Walkę z tego typu błędami utrudniał fakt, że byli oni jednocześnie studentami filologii rosyjskiej. Niewątpliwie w ich języku rosyjskim widoczny był także wpływ polskich interferencji językowych.

3. ROSYJSKIE INTERFERENCJE FONETYCZNE (368 POŚWIADCZEŃ)

3.1. Błędne miejsca akcentu w wyrazach polskich (66 poświadczeń)

Polskie wyrazy (tożsame brzmieniowo z rosyjskimi lub podobne brzmieniowo do rosyjskich) uczniowie akcentowali niekiedy na sposób rosyjski, ponieważ znali je z nauki tego języka. Przykłady: *aná* 'ona' (она́); *biliét* (билé́т); *niedalekó* (недалеко́); *telefón* (телефо́н). Ale najczęściej błędne miejsce akcentu było sprawą przypadku. Wydaje się, że uczący się polskiego nie uświadamiali sobie w pełni faktu, że język polski ma akcent stały (paroksytoniczny), rosyjski zaś swobodny i ruchomy. Lektorzy języka polskiego wielokrotnie przekazywali im tę informację, ale wiedzę teoretyczną trudno jest zastosować w praktyce językowej.

Poniżej podam jedynie niewielką część przykładów z błędną akcentuacją, ponieważ w czasie lektoratu rzadko miałem możliwość sporządzania odpowiednich notatek.

3.1.1. Błędne akcentowanie zaimków osobowych (37 poświadczeń)

Przykłady: *aná* (14 – 7 osób) oraz *aní* (8 – 5 osób); odosobniona wymowa *áni* (1) oraz rzadka wymowa *oná* (7 – 3 osoby), *oní* (6 – 3 osoby), *oné* (1).

3.1.2. błędne akcentowanie innych wyrazów (29 poświadczeń)

Przykłady: *Adamá* (2), *Aliná* (1), *biliét* (2), *ciebie* (1), *czyjá* (2), *doká'd* (1), *jegó* (1), *kogó* (1), *komú* (1), *lektorát* (1), *mojá* (1), *maja'* (4), *moja'* (1), *Moskwá* (1), *niedalekó* (1), *nigdý* (1), *ogládaný* (1), *pokazujé* (1), *pokój* (1), *powtarzác* (1), *telefón* (1), *ulicá* (2), *znaja'* (1).

3.2. „Akanie” w wyrazach polskich (97 poświadczeń)

Jak wiadomo, akanie nie istnieje w języku polskim. Pojawianie się zmian $o > a$ to rezultat oddziaływania języka rosyjskiego. Przykłady tego typu przeważnie pojawiały się w wypowiedziach ustnych i podczas czytania u większości uczniów dwóch grup (razem 20 osób). Zmiany $o > a$ w wyrazach polskich są poświadczone również w sylabach akcentowanych, co jest niezgodne z zasadą występowania akania rosyjskiego.

Przykłady: *a 'o'* (6), *adległość* (1), *adpawiednik* (1), *aglądają* (2), *akienku* (1), *apawiadam* (2), *astatnie* (1), *atworzy* (1), *da 'do'* (5), *Czechasławacji* (1), *dastanę* (1), *w Maskwie* (4), *mładszi* (1), *pa 'po'* (5), *paciąg/paciągiem* (2), *padał 'podał'* (1), *padgrzewanie* (1), *padłoga* (1), *pagoda* (2), *pajadę/pajedę/pajechać/pajechał/pajedziecie* (8), *pajutrze* (4), *pakoj* (2), *pałudnie* (6), *pamaga/pamagał* (2), *paniedziątek* (9), *panieważ* (5), *paprzedni* (2), *paręba* (1), *pastanowił* (1), *paszli* (1), *pawiedział/pawiedziata/pawidzieć* (4), *pawtarza/pawtórzyć* (3), *pazdrowienie* (1), *rabotnik* (1), *razmawia* (2), *stolica/stalicą/stalicy* (6).

3.3. Pod wpływem wymowy rosyjskiej miękkie *t'* zamiast *ć*, miękkie *d'* zamiast *ź* oraz inne spółgłoski miękkie zamiast spółgłosek twardych (100 poświadczeń)

3.3.1. Zastępowanie w wyrazach polskich spółgłoski *ć* miękkim *t'* lub rzadko twardym *t* (12 poświadczeń)

Błędy takie pojawiły się w wypowiedziach ustnych 8 uczniów: *czytacie* (1) (czytacie); *miestie* (1) (mieście); *nauczyciela* (1) (nauczyciela); *plati* (1) (płaci); *tiebie* (4) (ciebie) / *tebie* (3) (ciebie) / *tebe* (1) (ciebie).

3.3.2. Zastępowanie w wyrazach polskich spółgłoski *ź* (*dź*) miękkim *d'* (7 poświadczeń)

Przykłady pochodzą od 3 osób: *dzień* (2) (**dz**ień); *diewiat' / dziewieńć / dziewieńć* (3) (**dz**iewieńć); *gdzie* (1) (**gdz**ie); *w niedielę* (1) (niedziele).

3.3.3. Miękkie spółgłoski *b'*, *l'*, *m'*, *ś*, *t'*, *ź*, *ż* przed samogłoską *e* (*ě*)

Czasem uczniowie stosowali w polskich wyrazach pod wpływem języka rosyjskiego miękczenie spółgłosek przed samogłoską *e*.

3.3.3.1. Zmiana $b > b'$ (16 poświadczeń)

Przykłady w wypowiedziach 5 osób: **biez** (13) (**bez**); **biezbarwną/biezbarwnym** (2) (**bezbarwnym**); **biezwstydnym** (1) (**bezwstydnym**).

3.3.3.2. Zmiana $l > l'$ (4 poświadczenia)

Zmiana ta wystąpiła w wypowiedziach 3 uczniów: **kolięga** (1) (**kołęga**); **tlięnu** (3) (**tlęnu**).

3.3.3.3. Zmiana $m > m'$ (20 poświadczeń)

Zmiana ta jest poświadczona w wypowiedziach przynajmniej 6 osób: **miecz** (**mecz**).

3.3.3.4. Zmiana $s > ś$ (1 poświadczenie)

Zmiana ta wystąpiła w wypowiedzi 1 ucznia: **wiesioły** (1) (**wesoły**).

3.3.3.5. Zmiana $t > t'$ (35 poświadczeń)

Poświadczenia w wypowiedziach przynajmniej 8 uczniów: **tamtiego** (1) (**tamtego**); **tięatr/tięatru/w tięatrze** (5) (**teatr**); **tięczka** (2) (**teczka**); **tięefon** (1) (**telefon**); **tięemu** (1) (**temu**); **tięraz** (20) (**teraz**); **tięż** (4) (**też**); **tięlewiszor** (1) (**telewizor**).

3.3.3.6. Zmiana $v > v'$ (2 poświadczenia)

Wystąpiła w wypowiedziach 1 ucznia: **sodowiego** (1) (**sodowego**); **wiesioły** (1) (**wesoły**).

3.3.7. Zmiana $z > ź$ (3 poświadczenia)

Jest poświadczona w wypowiedziach 2 uczniów: **gazięta/gazięty** (3) (**gazęta**).

3.4. Inne interferencje fonetyczne (105 poświadczeń w 52 hasłach podstawowych i wariantowych)

Ograniczę się w tym wypadku do zamieszczenia alfabetycznej listy wyrazów bez szczegółowej klasyfikacji i bez stosowania druku pogrubionego. Na charakter interferencji fonetycznej wskazuje zestawienie wyrazu polskiego z rosyjskim odpowiednikiem.

Przykłady: **Akademija** (1) 'akademia' (*Polska Akademija Nauk*) – *академия*; (*w*) **atmosferie** (1) '(w) atmosferze' – *в атмосфере*; **awtobus** (6) 'autobus' – *автобус*; **baltijski** (1) 'bałtycki' (*nad M. Bałtyjskie*) – *балтийский*; **siebia/**

tiebia (2) ‘ciebie’ – *тебе*; *czasto* (1) ‘często’ – *часто*; *czetyry* (1) ‘cztery’ – *четыре*; *czy* (1) ‘czy’ (miękka wymowa polskiego *č* pod wpływem miękkiego rosyjskiego *č*); *doszcz* (1) ‘deszcz’ – *дождь*; *dwienasty* (1) ‘dwunasty’ (*do dwienastej godziny*) – *двенадцатый*; *dwienaście* (1) ‘dwanaście’ – *двенадцать*; *dwiesti* (4) ‘dwieście’ – *двести*; *dziesiat* (1) ‘dziesięć’ – *десять*; *galereja* (1) ‘galeria’ – *галерея*; *gławni/gławny* (3) ‘główny’ (*Główny dworzec jest Ostbahnhof*) – *главный*; *jabłoko* (1) ‘jabłko’ – *яблоко*; *jeszczo* (4) ‘jeszcze’ – *ещё*; *jewo* (1) ‘jego’ – *его*; *kaowo* (2) ‘kogo’ – *кого*; *lies* (1) ‘las’ – *лес*; *lieto* (1) ‘lato’ – *лето*; *mieždy* (1) ‘między’ – *между*; *moj* (4) ‘mój’ – *мой*; *młodioż/młodzioż/mołodzież/mołodzioż* (9) ‘młodzież’ – *молодёжь*; *morie/moriet* (3) ‘morze’ – *море*; *nomier* (3) ‘numer’ – *номер*; *osiemnastie* (1) ‘osiemnaście’ – *осемнадцать*; *otiec* (1) ‘ojciec’ – *отец*; *oziero* (1) ‘jezioro’ (*Byłem na ozierach*) – *озеро*; *partizan* (1) ‘partyzant’ (*centrum walki partizanów*) – *партизан*; *patom* (2) ‘potem’ – *потом*; *pięćdziesiat* (1) ‘pięćdziesiąt’ – *пятьдесят*; *plawać* (5) ‘pływać’ – *плавать*; *plawanie* (1) ‘pływanie’ – *плавание*; *potoszcz* (1) ‘pomoc’ – *помощь*; *potosznik* (1) ‘pomocnik’ – *помощник*; *sońce* (1) ‘słońce’ – *солнце*; *stiena* (1) ‘ściana’ – *стена*; *strielać/strielat* (2) ‘strzelać’ – *стрелять*; *szesz/szesz* (7) ‘sześć’ – *шесть*; *tiem* (1) ‘tym’ – *тем*; *tolko* (2) ‘tylko’ – *только*; *tri* (1) ‘trzy’ – *три*; *trista* (1) ‘trzysta’ – *триста*; *twój* (1) ‘twój’ – *твой*; *ty-siac* (1)/*tysiacz* (5)/*tysicz* (2)/*tysiącz* (3) (razem 11 r.) – *тысяча*; *uczieny* (1) ‘uczony’ – *учёный*; *wieczer* (1) ‘wieczór’ – *вечер*; *wiesna* (1) ‘wiosna’ – *весна*; *wziać* (1) ‘wziąć’ – *взять*; *zjezda* (1) ‘zjazdu’ – *съезда*. Jeden uczeń użył błędnej formy *podróżować* ‘przyjechać się’ pod wpływem rosyjskiego czasownika *подружиться* ‘zaprzyjaźnić się’: A. Mickiewicz *podróżował z dekabrystami*.

4. ROSYJSKIE INTERFERENCJE MORFOLOGICZNE¹⁰ (180 POŚWIADCZEŃ)

4.1. Stosowanie końcówek rosyjskich zamiast polskich w odmianie rzeczowników, przymiotników i zaimków (66 poświadczeń)

4.1.1. Rosyjska końcówka *-a* w dopełniaczu l. poj. rzeczowników męskich zamiast polskiej końcówki *-u* (7): *czasa* (1); *epizoda* (1); *faszyzma* (1); *głosa* (1); *naroda* (1); *paszporta* (1); *zjezda* (1) ‘zjazdu’.

¹⁰Przy interferencjach morfologicznych i leksykalnych nie podaję informacji o liczbie uczniów popełniających tego typu błędy. W pewnym stopniu informują o tym dane statystyczne podane przy konkretnych faktach językowych.

4.1.2. Rosyjska końcówka *-om* (*-ом*) w narzędniku l. poj. rzeczowników męskich i nijakich zamiast polskiej końcówki *-em* (9): *autobusom* (1); *językom* (1) (*Ja mam problemy z językom*); *przyjacielom* (1); *stołom* (1); *uczestnikom* (1) (... *był najmłodszym uczestnikiem*); *wieczierom* (1). Rzeczownik rodzaju nijakiego: *latom* (3).

4.1.3. Rosyjska końcówka *-y* w mianowniku l. mn. rzeczowników męskich zamiast polskiej męskoosobowej końcówki *-owie* (1): *pasażiry* (1).

4.1.4. Rosyjska końcówka *-i* w mianowniku l. mn. zamiast polskiej końcówki *-e*: *liudi* (1) 'ludzie' – *люди*.

4.1.5. Rosyjska końcówka *-ej* (*-ей*) w dopełniaczu l. mn. rzeczownika męskiego zamiast polskiej końcówki *-i* (2): *ludziej* (2) 'ludzi' – *людей*.

4.1.6. Rosyjska końcówka *-u* (*-у*) zamiast polskiej końcówki *-ę* w bierniku l. poj. rzeczowników żeńskich (9): *Alinu* (1); *Irenu* (1); *książku* (1); *niedzielu* (1); *ropu* (1); *sobotu* (2); *szkołu* (1); *środu* (1).

4.1.7. Rosyjska końcówka *-oj* (*-ой*) zamiast polskiej końcówki *-ą* w narzędniku l. poj. rzeczowników żeńskich (1): *z grupoj* (1) 'z grupą'.

4.1.8. Rosyjska końcówka *-e* w miejscowniku l. poj. rzeczowników żeńskich zamiast polskiej końcówki *-y* (5): *na ulice* (3); *na tablice* (1); *w restauracje* (1).

4.1.9. Polskie rzeczowniki żeńskie mają w mianowniku l. mn. końcówkę *-i* (jak rosyjskie rzeczowniki żeńskie o tematach na *-j-*) zamiast polskiej końcówki *-e* (9): *organizacji* (4); *komisji* (4); *inwestycji* (1).

4.1.10. Polski rzeczownik nijaki *imię* ma w dopełniaczu l. poj. postać *imieni* (8) zamiast *imienia* – na wzór *имя* – *имени*.

4.1.11. Rosyjska końcówka *-om* (*-ом*) w miejscowniku l. poj. rodzaju męskiego i nijakiego zaimka wskazującego o znaczeniu 'bez pomocy, samodzielnie' (1): *w samom* (1) 'w samym'.

4.1.12. Rosyjska końcówka *-om* (*-ом*) zamiast *-im* w miejscowniku l. poj. rodzaju męskiego i nijakiego zaimka pytajno-względnego (1): *w jakim* (1) ‘w jakim’.

4.1.13. Rosyjska końcówka *-om* (*-ом*) w miejscowniku l. poj. rodzaju męskiego i nijakiego liczebnika porządkowego¹¹ (1): *w czwartom* (1) ‘w czwartym’.

4.1.14. Usunięcie końcówki mianownika l. poj. rodzaju męskiego pod wpływem form języka rosyjskiego (4): *kosmonaut* (3) ‘kosmonauta’ – *космонавт*; *poet* (1) ‘poeta’ – *поет*, niem. *Poet*.

4.1.15. Usunięcie końcówki mianownika l. poj. rodzaju żeńskiego pod wpływem formy języka rosyjskiego (3): *rol* (3) ‘rola’ – *роль*. Rzeczownik *rol* pojawił się w języku ucznia jako rzeczownik męski (*Główny rol grał aktor ze Związku Radzieckiego*), chociaż w języku rosyjskim *роль* jest rodzaju żeńskiego.

4.1.16. Zmiana rodzaju gramatycznego rzeczowników pod wpływem odpowiedników rosyjskich (2): *programa* (1) ‘program’ – *программа*; *recept* (1) [*-a* → *-ø*] ‘recepta’ – *рецепт*.

4.1.17. Przymiotnik *ziemski* oraz nazwisko typu przymiotnikowego *Majakowski* mają w dopełniaczu l. poj. przymiotnikowe końcówki rosyjskie *-ogo* / *-ago* (2): *ziemskiego* (1); *Majakowskiego* (1).

4.2. Wymiana formantów przysłówkowych pod wpływem form rosyjskich (2)

Przykłady: *aktywno* (1) ‘aktywnie’ – *активно*; *intensywno* (1) ‘intensywnie’ – *интенсивно*.

4.3. Wpływ języka rosyjskiego na morfologię osobowych form polskich czasowników (45 poświadczeń)

Formy *interesuju się* (1) i *wstaju* (1) – tożsame z odpowiednikami rosyjskimi (bez *się*) – to przykłady na przejście rosyjskiej końcówki *-u* zamiast

¹¹ Niektórzy badacze zaliczają liczebniki porządkowe do przymiotników.

polskiej końcówki *-ę*. Forma *czytaję* to przykład na zastąpienie rosyjskiej końcówki *-ju* (*читаю*) polskim odpowiednikiem *-ę*, chociaż poprawna forma zawiera końcówkę *-am*. *Znaję* to ścisły odpowiednik rosyjskiego *знаю*, ale inne przykłady poświadczają tylko rosyjską końcówkę *-u* zamiast polskiej końcówki *-am*: *mieszkaję* (2), *wkładaję* (1). *Znajesz* odpowiada rosyjskiemu *знаешь*, natomiast forma *wygrywajesz* 'wygrywasz' jest utworzona na wzór rosyjskich form z morfemami *-ae-шь*. Na wzór rosyjskich czasowników zakończonych w 3. os. l. poj. na *-aem* (np.: *успаем*) uczniowie tworzyli błędne polskie formy na *-aje* (8): *graje* (1) 'gra', *nadawaje* (1) 'nadaje', *pomagaje* (1) 'pomaga', *rozwijaje* (1) 'rozwija', *wydobywaje* (1) 'wydobywa', *wygraje* (1) 'wygra', *zawieraje* (1) 'zawiera', *zbliżaje* (1) 'zbliża'. Zamiast formy z *-aje* jest poświadczony także przykład z *-uje*: *pokazywuje* (1) 'pokazuje'.

Czasownik *wykrywaję* (1) to błędna forma polska (*wykrywaje-* zamiast *wykrywa-*) z rosyjską końcówką 3. os. l. poj. *-(e)m*. Inne czasowniki 3. os. l. poj. można uznać za formy polskie z interferencyjną końcówką *-(u)m/-(e)m* lub za przejście z rosyjskiego tożsamyh etymologicznie form czasownikowych: *graniczył* (1) 'graniczy' (*границуим*); *możę* (1) 'może' (*можем*); *stoię* (2) 'stoi' (*стоим*); *znaczył* (15) (*Stolica Norwegii znaczył Oslo*) 'znaczy' (*значим*). Natomiast formy 3. os. l. mn. są niewątpliwie rusycyzmami z końcówką *-am/-am*: *słuszam* (1) 'słyszam' (*слышамь*); *stojam* (1) 'stoję' (*стоям*).

1. os. l. mn. jest również wzorowana na rosyjskich czasownikach z morfemem *-aje-* (*ae*); zastąpiono w tych formach rosyjską końcówkę *-(e)m* polską końcówką *-my*. Przykłady: *czytajemy* (1) 'czytamy', *umiejemy* (1) 'umiemy', *znajemy* (2) 'znamy'. W jednej formie zastosowano końcówkę rosyjską: *ogłędaję* (1) 'ogłędamy'.

4.4. Bezkońcówkowe formy czasu przeszłego pod wpływem języka rosyjskiego (26 poświadczeń)

Poświadczane są – wzorowane na języku rosyjskim – bezkońcówkowe formy czasu przeszłego. Przykłady na 1. os. l. poj.: *ja był* (8) 'byłem'; *ja była* (6) 'byłam'; *ja czytał* (2) 'czytałem'; *ja grał* (1) 'grałem'; *ja kupił* (1) 'kupiłem'; *ja powiedziała* (1) 'powiedziałam'; *ja widział* (1) 'widziałem'. Przykłady na 1. os. l. mn.: *my byli* (1) 'byliśmy'; *my robili* (1) 'robiliśmy'; *my rozmawiali* (1) 'rozmawialiśmy'; *my świętowali* (1) 'świętowaliśmy'; *my uczyli się* (1) 'uczyliśmy się'; *my widzieli* (1) 'widzieliśmy'.

4.5. Wprowadzenie do polskich przymiotników rosyjskich końcówek przymiotnikowych¹² (43 poświadczenia)

W mianowniku l. poj. przymiotników rodzaju męskiego są poświadczone końcówki *-oj* (*-oŭ*); *-ij* (*-uŭ*) oraz *-yj* (*-biŭ*) (9 haseł i 10 użyć): *aktywnyj* (1); *engilskij* (1); *głównyj* (1); *głupyj* (1), *každyj* (1), *następnij* (1), *nowyj* (2), *wolnoj* (1) (*wolnoj taniec*); *zdarowyj* (1). W mianowniku l. mn. przymiotniki rodzaju męskiego mają końcówki *-ije* (*-ue*) oraz *-yje* (*-bie*) (16 haseł i 25 użyć): *amerykanskiye* (1); *dużyje* (1); *historycznyje* (1); *innyje* (2); *krótkije* (1); *małyje* (1); *mechanicznyje* (1); *nieoswojonyje* (1); *nowyje* (4); *przemysłowyje* (1); *różniye/różnyje* (3); *społecznyje* (1); *starije/staryje* (3); *ważniye/ważnyje* (2); *wesołyje* (1); *wolnyje* (1).

Przymiotniki rodzaju żeńskiego w mianowniku l. poj. mają końcówkę *-aja* (*-aŭ*) (5): *komunistycznaja* (1); *nowaja* (1); *warszawskaja* (1); *fantastycznaja* (1); *społeczna ja* (1). W jednym przykładzie pojawiła się błędna rosyjska końcówka *-yje* zamiast *-aja*: *ważnyje zadacza*.

Przymiotniki rodzaju nijakiego poświadczają błędne końcówki z punktu widzenia języka rosyjskiego: *-yje* zamiast *-oje* (*-oe*) w mianowniku l. poj.: *staryje miasto*; *-eje* zamiast *-ie* (*ue*) w bierniku l. mn.: *W Moskwie odbywali dalszeje zebrania partyjne*.

5. ROSYJSKIE INTERFERENCJE SKŁADNIOWE

W niewielkim zakresie obserwowałem i analizowałem interferencyjne oddziaływanie języka rosyjskiego na składnię uczniów. Wynikało to z przekonania, że na początku nauki języka polskiego najważniejsza jest sprawność wymawiania, używanie najważniejszych gramatycznych kategorii fleksji i podstawowego słownictwa.

Najczęściej pojawiały się struktury typu *u mnie jest* 'ja mam' (*у меня есть*), np.: *U nas nie było czasu*; *U mienia nie ma ćwiczeń* 'nie mam'; *U nas jest 'mamy'* (*У нас есть*). Często było również pomijanie łącznika w orzeczeniu złożonym (np.: *Ja student* 'Ja jestem studentem' – *Я студент*; *Ja bardzo rad* 'Ja jestem bardzo rad' / 'zadowolony' – *Я очень рад*) oraz składnia bezprzyimkowa typu: *Он был дома* 'On był w domu' – *Он был дома*.

¹² W języku polskim – w odróżnieniu od języka rosyjskiego – dawne prasłowiańskie końcówki przymiotników uległy kontrakcji.

6. ROSYJSKIE INTERFERENCJE LEKSYKALNE (503
POŚWIADCZENIA W 176 HASŁACH PODSTAWOWYCH
I WARIANTOWYCH)

Materiał rzeczownikowy dotyczy wyrazów pospolitych i kilka razy nazw własnych.

Rzeczowniki (210 poświadczeń w 76 hasłach podstawowych i wariantowych): **awtomobil** (1) 'samochód' (*автомобиль*); **Baltijskoje Morie/Baltisko Morie/Baltijskowo Moria/nad M. Baltijskim/nad Baltijskim morzem** (11) 'Morze Bałtyckie' (*Балтийское море*); **biezopastwo** (1) 'bezpieczeństwo' (*безопасность*); **cwiet** (1) 'kwiat' (*цвет*); **czaj** (1) 'herbata' (*чай*); **czas** (4) 'godzina' (*Бędę tłumaczył pół czasu*) (*час*); **czlen/czlien** (3) 'członek' (*Na tej konferencji byli tylko członki SED*) (*член*); **„Družba”** (1) '„Przyjaźń”' (*rurociąg „Družba”*) (*Дружба*); **familia** (1) 'rodzina' (*фамилия* – niem. *Familie*); **futbol** (1) 'piłka nożna' (*футбол* – pol. *futbol*); **gasudarstwo** (1) 'państwo' (*государство*); **Germania** (1) 'Niemcy' (*Германия*); **gimnazija** (1) 'gimnazjum' (*гимназия*); **god** (1) 'rok' (*Jeden god temu ja wyszłam za mąż*) (*год*); **gorod** (1) 'miasto' (*город*); **gradus** (3) 'stopień' (*Było 5 gradusów mrozu*) (*градус*); **igra** (7) 'gra' (*Nie interesował się igrą w piłkę nożną*) (*игра*); **jug** (1) 'południe' (*юг*); **kniga** (3) 'książka' (*книга*); **kołchoz** (1) 'kołchoz (spółdzielcze gospodarstwo rolne w ZSRR)' (*колхоз*); **komanda/komenda** (9) 'drużyna, zespół' (*команда*); **konfekt** (1) 'cukierek' (*конфета*); **maszynostrojenie** (2) 'budowa maszyn' (*машиностроение*); **miesto** (1) 'miejsce' (*место*); **milicjoner** (1) 'militant' (*милиционер*); **muszczina** (1) 'mężczyzna' (*мужчина*); **muziej** (5) 'muzeum' (*музей*); **nacjonalność** (1) 'narodowość' (*национальность*); **niedziela** (1) 'tydzień' (*неделя*); **oswobożdzenie** (2) 'wyzwolenie' (*освобождение*); **pamiatnik** (1) 'pomnik' (*памятник*); **pamiątka** (1) 'pomnik' (*памятник*); **pensjonar** (1) 'rencista, emeryt' (*пенсционер*); **pismo** (2) 'list' (*письмо*); **pieśnia** (1) 'pieśń' (*песня, песнь*); **płastinka** (1) 'płyta (gramofonowa)' (*пластинка*); **pojezd** (3) 'pociąg' (*поезд*); **Polsza** (8) 'Polska' (*Rodzice Nicole chcą przyjechać do Polski*) (*Польша*); **primier** (4) 'przykład' (*пример*); **prodawczcie (!)** (1) 'sprzedawca' (*продавец*); **promyszlennost** (1) 'przemysł' (*промышленность*); **rabota/robota** (3) 'praca' (*работа* – pol. potocznie *roboty*); **republika** (3) 'republika' (*республика*); **restoran** (9) 'restauracja' (*ресторан*); **rewolucjoner** (1) 'rewolucjonista' (*революционер*); **roman** (3) 'powieść' (*роман* – niem. *Roman*); **sportmen/sportsmen** (5) 'sportowiec' (*спортсмен*); **stancja** (3) 'stacja' (*станция*); **strana** (12) 'kraj' (*Delegacje z różnych stron świata*) (*страна*); **stroitielstwo** (1)

'budowa' (*stroitelstwo maszyn*) (*строительство*); **sud** (1) 'statek' (*producent sudów*) (*судно*); **swoboda** (1) 'wolność' (*свобода* – pol. swoboda); **szampan-skoje/szampansko/szampańskie** (3) 'szampan' (*шампанское*); **szkaf** (1) 'szafa' (*шкаф*); **tema** (1) 'temat' (*тема*); **telewiznienie** (1) 'telewizja' (*телевидение*); **truda** (1) 'praca' (*Truda na wsi musi być lepiej zorganizowana*) (*труд*); **turizm** (1) 'turystyka' (*туризм*); **tworczestwo** (1) 'twórczość' (*творчество*); **uczyciel/uczytel** (12) 'nauczyciel' (*учитель*); **uspiech** (5) 'sukces' (*успех*); **wid** (1) 'widok' (*вид*); **winograd** (1) 'winorośl' (*uprawa winogrodu*) (*виноград*); **włast** (1) 'władza' (*власть*); **wokzał** (1) 'dworzec' (*Jadę tramwajem do woksala*) (*вокзал*); **wraz** (2) 'lekarz' (*Ja mówię o tym wraczołwi*) (*врач*); **wsio** w użyciu rzeczownikowym (7) 'wszystko w znaczeniu rzeczownikowym – ogół rzeczy/spraw' (*всё*); **[w]strecza** (1) 'spotkanie' (*встреча*); **wystawka** (6) 'wystawa' (*выставка*); **zadacza** (3) 'zadanie' (*задача*); **zala** (4) 'sala' (*зал* – niem. Saal); **zapomnienie** (1) 'zapamiętanie' (*запомнить*); **zawod** (8) 'fabryka' (*W Warszawie jest zawod samochodów*) (*завод*); **znakoma/znakomy** (6) 'znajoma/znajomy' (*знакомый*); **zwiezda** (1) 'gwiazda' (*звезда*); **żyzń** (2) 'życie' (*жизнь*); **żornalist** (1) 'dziennikarz' (*журналист*). Pod wpływem rosyjskiego wyrazu *дворец* 'pałac' dwie osoby użyły rzeczownika *pałac* (4) w znaczeniu 'dworzec kolejowy'.

Czasowniki (86 poświadczeń w 25 hasłach podstawowych i wariantowych): **dumać** (1) 'myśleć' (*думать*); **igrać** (10) 'grać' (*Oni igrają w hokeja na lodzie*) (*играть*); **naczinać** (1) 'rozpoczynać' (*начинать*); **nacznąć się** (1) 'rozpoczynać się' (*начинать*); **nadziąć się** (1) 'ubrać się' (*одеться*); **odkrywać** (1) 'otwierać' (*Pięć minut do północy my odkrywaliśmy butelkę z sektem*) (*открывать*); **otwietić** (1) 'odpowiedzieć' (*ответить*); **połczyć** (1) 'otrzymać' (*получить*); **projektirować** (1) 'projektować' (*On projektirował kopalnie*) (*проектировать*); **rabotać** (7) 'pracować' (*Po obiedzie trochę rabotałem*) (*работать*); **sastawać** (9) 'odbywać się' (*Każdy rok sastaje zebranie RWPG*) (*состояться*); **smotrieć** (1) 'patrzeć' (*смотреть*); **sobirać** (1) 'zbierać' (*Ja lubię sobirać znaczki*) (*собирает*); **spieć** (1) 'zaśpiewać' (*спеть*); **stać** (7) 'zostać' (*Breżniew stał marszałkiem*) (*стать*); **szczitać** (1) 'uważać, sądzić' (*считать*); **tańcować** (12) 'tańczyć' (*танцевать*); **uwidzieć** 4 r./**uwiedać** 1 r. (5) 'zobaczyć' (*увидеть*); **uznać** (2) 'dowiedzieć się' (*Łukasiewicz uznał, że ropa naftowa pali się*) (*узнать*); **zabyć** (2) 'zapomnieć' (*On zabył zeszyt*) (*забыть*); **zaniać** (1) 'zająć' (*On zaniał I miejsce*) (*занять*); **zanimiać się** (1) 'zajmować się' (*заниматься*); **zapominać** (3) 'pamiętać' (*Ludzie będą zawsze zapominać Łukasiewicza*) (*запомнить* 'zapamiętać'); **znać** (12) 'wiedzieć' (*On znał wszystko o farmacji*) (*знать*); **żyć** (3) 'mieszkać' (*Żył w hotelu*) (*жить*).

Przymiotniki (86 poświadczeń w 36 hasłach podstawowych i wariantowych): **angijskij/angielskij** (2) 'angielski' (*английский*); **bracki** (9) 'bratni' (*brackich partii*) (*братский*); **chemiczesty** (1) 'chemiczny' (*przemysł chemiczny*) (*химический*); **damasznyj** (2) 'domowy' (*Zrobilem damasznyje zadanie*) (*домашний*); **dański** (1) 'duński' (*датский*); **delikatesny** (2) 'delikatesowy' (*margaryna delikatesna*) (*деликатесный*); **drugi** (8) 'inny' (*drugie kraje*) (*другой*); **ekonomiczeski** (1) 'ekonomiczny' (*экономический*); **holandski** (1) 'holenderski' (*голландский*); **interesny** (4) 'interesujący' (*интересный*); **internacjonalny** (1) 'międzynarodowy' (*интернациональный*); **italski** (1) 'włoski' (*итальянский*); **juny** (1) 'młody' (*юный*); **kapitalistyczny** (2) 'kapitalistyczny' (*iz kapitalistycznych krajów*) (*капиталистический*); **kulturny** (6) 'kulturalny' (*культурный*); **literaturny** (1) 'literacki' (*литературный*); **mieńszy** (2) 'mniejszy' (*меньший*); **międzynarodny** (2) 'międzynarodowy' (*международный*); **mnogi** (2) 'liczny' (*Tu są mnogie szkoły*) (*многий*); **nauczny** (4) 'naukowy' (*książki nauczne*) (*научный*); **odkryty** (2) 'otwarty' (*drzwi odkryte*) (*открытый*); **posledni/poslednji** (5) 'ostatni' (*w poslednim roku*) (*последний*); **pastrojony** (1) 'zbudowany' (*Pałac Republiki był pastrojony*) (*построенный*); **politiczeski** (1) 'polityczny' (*политический*); **portugijski** (1) 'portugalski' (*португальский*); **raboczyj** (1) 'robotniczy' (*Polskiej Partii Raboczej*) (*рабочий*); **rad** (2) 'rad, kontent, zadowolony' (*Ja bardzo rad*) (*рад*); **socjalistyczny** (4) 'socjalistyczny' (*socjalistyczny przemysł*) (*социалистический*); **socjalistyczny** (3) 'socjalistyczny' (*социалистический*); **so-wieckij** (1) 'radziecki' (*советский*); **sportivny** (2) 'sportowy' (*спортивный*); **techniczny** (1) 'techniczny' (*технический*); **wsia/wsiech/wsie** (6) 'cały, cała' (*wsiu żizń*) (*вся, всех, всё*); **zakryty** (1) 'zamknięty' (*Szafa nie jest zakryta*) (*закрытый*); **znakomy** (1) 'znany' (*znakomy park*) (*знакомый*); **znamienity** (1) 'wybitny' (*On był znamienitym przewodnikiem niemieckiego i międzynarodowego ruchu robotniczego*) (*знаменитый*).

Zaimki (11 poświadczeń w 3 hasłach podstawowych i w 1 wariantowym): [**etot** – *этом* 'ten'] – **na etom** 'na tym' (1) (*этом*); **kakoj** (1) 'jaki' (*какой*); **nikto** (6) 'nikt' (*никто*); **wy/was (Wy/Was)** (3) 'pan, pani' (*Kiedy Wy wstajecie?; On pojechał do Was*) (zwrot grzecznościowy *вы*).

Liczebniki (4 poświadczenia w 3 hasłach): **dwatcać** (2) 'dwadzieścia' (*двадцать*); **nieskolko**¹³ (1) 'kilka' (*несколько*); **sorok** (1) 'czterdzieści' (*сорок*).

¹³ Liczebnik zbiorowy.

Przysłówki (50 poświadczeń w 22 hasłach podstawowych i wariantowych): **dale/dalie** (3) 'dalej' (*далее*); **dalsze** (14) 'dalej' (25 *grudnia świętowaliśmy dalsze*) (*дальше*); **jutro** (1) 'rano, z rana' (*утром*); **kuda** (1) 'dokąd' (*куда*); **mnogo** (2) 'dużo' (*Мы много пили*) (*много*); **niże** (1) 'niżej, poniżej' (*ниже*); **oczeń** (1) 'bardzo' (*очень*); **po angielski** (2) 'po angielsku' (*по-английски*); **po francuski** (1) 'po francusku' (*по-французски*); **po polski** (1) 'po polsku' (*по-польски*); **rano** (7) 'wcześnie' (*Он рано тусил*) (*рано*); **ransze** (1) 'wcześniej' (*раньше*); **siewodnia** (1) 'dzisiaj' (*Siewodnia pan będzie opowiadać*) (*сегодня*); **snowa** (1) 'znowu' (*снова*); **tiepier** (1) 'teraz' (*теперь*); **toczno** (1) 'dokładnie' (*Jeszcze nie toczno wiem*) (*точно*); **togda** (2) 'wtedy (w tym momencie – w przeszłości lub obecnie)' (*тогда*); **toże** (1) 'również' (*тоже*); **utro** (1) 'rano, z rana' – zob. *jutro* (*утром*); **wmieście/wmiestie** (2) 'razem' (*Мы идем вместе танцевать*) (*вместе*); **zawtra** (2) 'jutro' (*завтра*); **zdieś** (3) 'tutaj' (*Ja nie była zdieś*) (*здесь*).

Partykuły (9 poświadczeń w 4 hasłach podstawowych): **da** (1) 'tak' (*да*); **konieczno** (1) 'oczywiście' (*конечно*); **niet** (6) 'nie' (*нет*); **uże** (1) 'już (partykuła podkreślająca)' (*уже*).

Przyimiki (45 poświadczeń w 4 hasłach podstawowych i w 1 wariantowym): **iz** (34) 'z' (*iz różnych krajów; iz Halle; iz więzienia; iz rolnictwa; iz Magdeburga; iz Krakowa*) (*из*); **k** (2) 'do' (*k nami zamiast do nas*) (*к*); **mieźdu/mieźdy** (5) 'między' (*между*); **posle** (2) 'po' (*Posle wina boli głowa*) (*после*); **protiw** (2) 'przeciw' (*против*).

Spójniki (2 poświadczenia w 2 hasłach podstawowych): **czto** (1) 'że' (*Он zobaczył, czto w pokoju nie ma butelki*) (*что*); **ili** (1) 'lub' (*или*).

7. PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiłem w odpowiednich grupach ponad 1600 poświadczeń interferencji języka rosyjskiego w procesie nauczania Niemców języka polskiego. Pojawiły się one w około 670 hasłach wyrazowych, które dotyczyły interferencji fonetycznych (w 146 odnotowanych hasłach), morfologicznych (116) i leksykalnych (176). Jeśli chodzi o interferencje graficzne, to 263 użycia liter cyrylickich (*ъ, ы, ь, ю, я, ђ, є, і, ј, њ, џ*) dotyczą około 70 hasel wyrazowych, około zaś 300 błędów typu *gom* 'dom', *namiętać* 'pamiętać', *tożemy* 'możemy', *napicał* 'napisał', *buł* 'był', *tytaj* 'tutaj', *kupulem* 'kupiłem', *wodori* 'wodoru' poświadczają 163 hasła leksykalne. Przedmiotem artykułu były jedynie zauważone przeze mnie błędy interferencyjne. W rzeczywistości

było ich znacznie więcej. W moich badaniach nie zajmowałem się statystyką nawet najbardziej typowych interferencji składniowych języka rosyjskiego.

Niewątpliwie podczas intensywnego nauczania w Halle Niemców języka polskiego interferencyjne oddziaływanie języka rosyjskiego było głębokie. Warto zachęcić nauczycieli języka polskiego jako obcego do prowadzenia podobnego typu badań, jeśli będą mieli słuchaczy, którzy są rosyjskojęzyczni lub uczyli się wcześniej, ewentualnie uczą się równolegle języka rosyjskiego. Zebrane i przeanalizowane materiały mogą być przydatne w metodyce nauczania języka polskiego jako obcego.

BIBLIOGRAFIA

- Czochralski J.A., 1971, *Zur sprachlichen Interferenz*, „Linguistics”, s. 5–25.
- Daum E., Schenk W., 1978, *Die russischen Verben. Grundformen. Aspekte. Rektion. Betonung. Deutsche Bedeutung*, Leipzig.
- Komorowska H., 2004, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Lewaszkiwicz T., Sikorski L., 1980, *Rosyjskie interferencje graficzne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Studia Rossica Posnaniensia” XIV, s. 191–199.
- Maryniakowa I., 1993, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska*, Warszawa.
- Nagórko A., 1998, *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Warszawa.
- Pfeiffer W., 2001, *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań.
- Podręczny słownik rosyjsko-polski*, 1980, red. J. H. Dworecki, Warszawa.
- Szulc A., 1971, *Lingwistyczne podstawy programowania języków obcych*, Warszawa.
- Wójcik T., 1973, *Gramatyka języka rosyjskiego. Studium kontrastywne*, Warszawa.
- Wójcik T., 1973, *Językoznawcze aspekty metodyki nauczania języka rosyjskiego*, Poznań.

THE INTERFERING IMPACT OF RUSSIAN IN THE PROCESS OF TEACHING POLISH TO GERMANS

Summary

In the article I listed, broken down by suitable groups, over 1600 confirmed interferences of Russian in the process of teaching Polish to Germans. Out of 670 noted word entries, phonetic interferences accounted for 146 entries, morphological interferences for 116 entries, and lexical interferences for 176 entries. As regards

graphical interferences, 263 uses of Cyrillic letters (*ъ, ы, ь, э, ю, я, ё*) account for some 70 entries, while 163 lexical entries attest to about 300 mistakes such as *gom* 'dom' [house], *namiętać* 'pamiętać' [to remember], *tożemy* 'możemy' [we can], *napi-cal* 'napisał' [he wrote], *buł* 'był' [he was], *tytaj* 'tutaj' [here], *kupulem* 'kupiłem' [I bought (masc.)]. The object of the article included only the interference-caused mistakes I noticed. In fact, there were many more of them.

Keywords: interferences, language teaching, teaching Polish to Germans